

נבואה לשבים:

נביאי הבית השני, חגי זכריה ומלאכי

פרופ' אלי עסיס

השיעור היום:

הקדמה לנביאי בית שני,

מאפייני התקופה על פי עזרא א-ו

נבואה

□ להקיץ משינה

□ להודיע

□ להכריז

□ קול המיה

□ לקרוא (nabu)

□ הקרוא, המודיע

-
- נביאי הבית הראשון החל מהמאה ה 8 לפנה"ס ועד החורבן של בית המקדש בשנת 587 לפנה"ס
 - נביאי הבית השני לאחר שיבת ציון

הכרונולוגיה של התקופה הפרסית

- כורש – 529-559
- כנבוזי – 522-529
- דריוש הראשון – 486-522 (חגי וזכריה)
- אחשורוש – 465-486
- ארתחשסתא – 425-465 (עזרא ונחמיה)
- דריוש השני (404-425)

□ 586 – חורבן יהודה, המקדש, וגלות העם מארצו

□ 538 – הצהרת כורש (עזרא א', א)

בניית המזבח (עזרא ג', ו)

□ 537 – ייסוד הבית השני (עזרא ג', ח-י)

□ 521 – חגי החל לעודד את העם לבנות את בית המקדש (חגי

א; עזרא ה' א-ב)

□ 515 - הושלמה בניית בית המקדש השני (עזרא ו', טו)

עזרא פרק א פסוק א - ה, א-ה

(א)

וּבְ

שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לְכָלוֹת דָּבָר יְקִיָּוָה מִפִּי יִרְמְיָהוּ הָעֵיר יְקִיָּוָה אֶת רוּחַ כְּרֹשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וַיַּעֲבֹר קוֹל בְּכָל מַלְכוּתוֹ וְגַם בְּמִצְרָיִם

(ו) וְכָל סְבִיבְתֵיהֶם חִזְקוּ בִיָּדֵיהֶם בְּכָלֵי כֶסֶף

בְּזָהָב בְּרְכוּשׁ וּבְבִקְהָמָה וּבְמַגְדָּנוֹת לְבַד עַל כָּל הַתְּנַדָּב: ס

ישעיהו פרק מה פסוק א - ז, א-ז

(א) כֹּה אָמַר יְקֹוֹק לְמַשִּׁיחוֹ לְכוּרֶשׁ

אֲ

שָׂר הַחֲזֹקוֹתַי בְּיַמֵּינוּ לָרֹד לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְתַנֵּי מְלָכִים אֲפַתַח לְפָתַח לְפָנָיו דְּלָתַיִם וּשְׁעָרִים לֹא יִסְגְּרוּ: (ב)

עזרא פרק ב פסוק נט - טו, טו-טו

(נט) וַיֹּאֲלֶה הָעֲלִים מִתֵּל מְלַח תֵּל חֲרָשָׁא כְּרוּב אֶדָן אָמַר וְלֹא יִכְלוּ
לְהַגִּיד בֵּית אֲבוֹתָם וְזִרְעָם אִם מִיִּשְׂרָאֵל הֵם:

(סא)

וּמִ

בְּנֵי הַכְּהֻנִּים בְּנֵי חֲבִיָּה בְּנֵי הַקּוּזִן בְּנֵי בְּרִזְלֵי אֲשֶׁר לָקַח מִבְּנוֹת בְּרִזְלֵי הַגְּלָעָדִי אִשָּׁה וַיִּקְרָא עַל שְׁמֵם:

כְּהֻנָּה: (סג) וַיֹּאמֶר הַתְּרַשְׁתָּא לָהֶם אֲשֶׁר לֹא יֵאָכְלוּ מִקֹּדֶשׁ הַקְּדוֹשִׁים עַד עֲמֹד כִּהֵן לְאוּרִים וּלְתַמִּים:

(סד) כָּל הַקְּהָל כְּאַחַד אַרְבַּע רְבוּא אֲלֵפִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁנָיִם:

עזרא פרק ג, א-יג

(א)

ו

יָגַע הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעָרִים ס וַיֵּאֲסֹפוּ הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד אֶל יְרוּשָׁלַם: ס (ב) וַיָּקָם יִשׁוּעַ בֶּן יוֹצָדָק וְאַחֲיוּ הַכֹּהֲנִים וַזְּרַבְבָּל בֶּן שָׂאֲלֻתִיאֵל וְאַחֲיוּ וַיִּסְנוּ

ו

יַעֲלוּ עֲלָיו עֲלוֹת לִיקוֹן עֲלוֹת לְבַקָּר וְלָעֶרֶב: (ד) וַיַּעֲשׂוּ אֵת חַג הַסִּפּוֹת כַּכְּתוּב וְעֲלֹת יוֹם בְּיוֹם בְּמִסְפָּר כַּמִּשְׁפָּט דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ: (ה) וְאַחֲרֵי כֵן עֲלֹת תְּמִיד וְלַחֲדָל

(ח)

יב

שָׁנָה הַשְּׁנִית לְבוֹאֵם אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים לִירוּשָׁלַם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי הַחֲלוּ זְרַבְבָּל בֶּן שָׂאֲלֻתִיאֵל וַיִּשׁוּעַ בֶּן יוֹצָדָק וְשָׂאֲרָא אֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְכָל הַבָּאִים מִחֻשְׁבֵּי יִשְׂרָאֵל

ור

בַּיּוֹם מֵהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְרֵאשֵׁי הָאָבוֹת הַזִּקְנִים אֲשֶׁר רָאוּ אֵת הַבַּיִת הָרֵאשׁוֹן בְּיָסְדוֹ זֶה הַבַּיִת בְּעֵינֵיהֶם בְּכִים בְּקוֹל גָּדוֹל וְרַבִּים בְּתְרוּעָה כְּשִׁמְחָה לְהָרִים קוֹל: (י)

מְכִירִים קוֹל תְּרוּעַת הַשְּׂמִחָה לְקוֹל בְּכִי הָעָם כִּי הָעָם מְרִיעִים תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְהַקוֹל נִשְׁמַע עַד לְמִרְחוֹק: פ

עזרא פרק ד פסוק א - ה, א-ה

(א)

ו

יִשְׁמְעוּ צִירֵי יְהוּדָה וּבְנֵימָן כִּי בְנֵי הַגּוֹלָה בּוֹנִים הֵיכָל לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (ב) וַיִּגְּשׁוּ אֶל זָרְבָבֶל וְאָל

(כד)

בְּאֲדִין בְּטִלַת עֲבִידַת בֵּית אֱלֹהֵא דִּי בִירוּשָׁלַם וְהָוֹת בְּטָלָא עַד נְשַׁנַּת תַּרְתִּין לְמַלְכוּת דְּרִינֹשׁ מֶלֶךְ פָּרְס: כ

- העדר עצמאות מדינית
- בעיות כלליות
- בעיות של זהות
- בעיות מדיניות
- ציפיות נכזבות, וקושי לבנות את המקדש

עזרא פרק ו

(א) וּנְבִיא בִשְׁנַת שְׁתַּיִם לְדַרְיוֹשׁ חָגִי הִנְבִּיא וּזְכַרְיָה בֶן עֲדוּא הִנְבִּיאִים, עַל הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַיִם, בְּשֵׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עָלֵיהֶם שִׁיבֵנו אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. (ב) אַזִּי קָמוּ זָרְבָבֶל בֶּן שָׁאֲלֻתְיָאֵל וַיִּשׁוּעַ בֶּן יְהוֹצָדָק, וַהֲחֵלוּ לְבָנוֹת אֶת בֵּית הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם, וְעִמָּהֶם נְבִיאֵי הָאֱלֹהִים תּוֹמָכִים אוֹתָם. (ג) בּוּ בַזְּמַן, בָּא אֲלֵיהֶם תַּתְּנִי פַחַת מוֹשֵׁל עֶבֶר הַנְּהָר, וַיִּשְׁתַּר בּוֹזְנֵי וַחֲבָרִיָּה שֶׁהָיוּ מִצְרֵי יְהוּדָה וּבְנֵימִין, וְכֵן אוֹמְרִים לָהֶם לְבוֹנִים: "מִי שֵׁם לָכֶם צוּ, בֵּית זֶה לְבָנוֹת וַחֲוָמָה זֹו לְהַשְׁלִים?" (ד) אַזִּי כֵן אָמַרְנוּ לָהֶם מִי הֵם שְׁמוֹת אַנְשֵׁים שְׁבוּנִים בְּנֵינוּ זֶה. (ה) וַעֲיִן וְהַשְׁגַּחַת אֱלֹהֵיהֶם הִיָּתָה עַל זַקְנֵי הַיְהוּדִים, וְלֹא בִטְלוּ אוֹתָם וְצָרֵי יְהוּדָה וּבְנֵימִין לֹא בִטְלוּ אוֹתָם מֵעֲבוּדָתָם עַד שֶׁהִדְבַּר דָּבָר הַבְּנִיָּה אֶל דָּרְיֹוֹשׁ תִּלְוָה יָגִיעַ, וְאַזִּי יָשִׁיבוּ הַמֶּלֶךְ וַיּוֹעֲצִיו אֲגָרַת עַל זֶה הָאֵם לְהַמְשִׁיךְ לְבָנוֹת אוֹ לֹא. (ו) הָעֵתָק הָאֲגָרַת, אֲשֶׁר שָׁלַח תַּתְּנִי פַחַת עֶבֶר הַנְּהָר וַיִּשְׁתַּר בּוֹזְנֵי וַחֲבָרִיו, הָאֲפָרְסָכִים הַפְּרָסִים אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַנְּהָר, אֶל דָּרְיֹוֹשׁ הַמֶּלֶךְ. (ז) הַדְּבָר שֶׁלְּחָו אֵלָיו, וְכֹזֶאֶת כְּתוּב בְּתוֹכוֹ: לְדָרְיֹוֹשׁ הַמֶּלֶךְ כָּל הַשְּׁלוֹם. (ח) יָדוּעַ יְהִי לַמֶּלֶךְ, שֶׁהִלְכְּנוּ לַיהוּדָה הַמְּדִינָה, לְבֵית הָאֵל הַגָּדוֹל, וְהוּא נִבְנָה אַבְּן גָּלֵל גְּדוֹלָה, שְׂאִי אִפְשֵׁר לְהָרִים אוֹתָהּ אִלֵּא רַק לְגַלְגֵּל וַעֲיִן מוֹשֵׁם בְּכַתְּלִים, וְעֲבוּדָה זֹו בְּמַרְץ נַעֲשִׂית וּמִצְלִיחָה בְיָדָם. (ט) אַזִּי שָׁאֲלָנוּ לְזַקְנֵים אֵלָהּ, כֵּן אָמַרְנוּ לָהֶם: "מִי שֵׁם לָכֶם צוּ, בֵּית זֶה לְבָנוֹת וַחֲוָמָה זֹו לְהַשְׁלִים?" (י) וְאַף שְׁמוֹתֵיהֶם שָׁאֲלָנוּ אוֹתָם לְהוֹדִיעָה, שֶׁנִּכְתָּב שֵׁם הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בְּרֹאשֵׁיהֶם. (יא) וְכֵן הַדְּבָר הַשִּׁיבוּנוּ לֵאמֹר: "אַנְחָנוּ הֵם עֲבָדָיו שֶׁל אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וּבְוֹנִים בֵּית אֲשֶׁר הִיָּה בְנוֹי מִלְּפָנַי זֶה שְׁנַיִם רַבּוֹת, וּמֶלֶךְ גָּדוֹל שֶׁלֹּמָה הַמֶּלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל בְּנֵהוּ וְהַשְׁלִימוּ. (יב) אֵלָּא מִשֶּׁהִכְעִיסוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם, נָתַן אוֹתָם בְּיַד נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל הַכַּשְׂדִּי, וּבֵית זֶה הִתְרִיבוּ וְאֵת הָעַם הִגְלָה לְבָבֶל. (יג) אוּלַם בְּשָׁנַת אַחַת לְכוּרֶשׁ מֶלֶךְ בָּבֶל, כּוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ שָׁם צוּ, בֵּית אֱלֹהִים זֶה לְבָנוֹת. (יד) וְאַף הַפְּלִים שֶׁל בֵּית הָאֱלֹהִים שֶׁל זָהָב וְכֶסֶף, אֲשֶׁר נְבוּכַדְנֶצַּר הוֹצִיא מִן הַהִיכָל אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם וְהוֹבִיל אוֹתָם לְהִיכָל שֶׁל בָּבֶל, הוֹצִיא אוֹתָם כּוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ מִן הַהִיכָל שֶׁל בָּבֶל, וְנָתַנוּ לְשִׁשְׁבַּצַר שְׁמוֹ לְאָדָם שֶׁשֵׁמוֹ שִׁשְׁבַּצַר, הוּא דְנִיאֵל אוֹ זְרוּבָבֶל (ראו [לְעִיל א.ח.](#)), אֲשֶׁר פָּחָה שְׁמוֹ מִינָה אוֹתוֹ לְמוֹשֵׁל. (טו) וְאָמַר לוֹ: 'אֵלָהּ הַפְּלִים שָׂא, לָךְ וְהַנָּח אוֹתָם בְּהִיכָל אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם, וּבֵית הָאֱלֹהִים יִבְנָה עַל מְקוֹמוֹ'. (טז) אַזִּי שִׁשְׁבַּצַר זֶה בָּא, נָתַן יְסוּדוֹת שֶׁל בֵּית הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם, וּמֵאַזּוּ וְעַד כְּעַת הוּא נִבְנָה וְלֹא נִשְׁלַם". (יז) וְכַעַת, אֵם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב, יִבְקַר בְּבֵית הַגְּנוּזִים שֶׁל הַמֶּלֶךְ, שֵׁם אֲשֶׁר בְּבָבֶל, אֵם יֵשׁ שִׁשְׁכּוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ הוֹשֵׁם צוּ לְבָנוֹת בֵּית אֱלֹהִים זֶה בִּירוּשָׁלַיִם, וּרְצוֹן הַמֶּלֶךְ עַל זֶה יִשְׁלַח אֵלֵינוּ.

נבואות חגי, ומשך פעולתו

הנבואה הראשונה

א', א: "בשנת שמיים לדרגוש המלך בחדש הששי ביום אחד לחדש".
א', טו: ביום עשרים וארבעה לחדש בששי בשנת שמיים לדרגוש המלך:

הנבואה השנייה

ב', א: בשביעי בעשרים ואחד לחדש הנה דבר יהוה ביד חגי הנביא לאמר:

הנבואה השלישית

ב', י: בעשרים וארבעה לתשיעי בשנת שמיים לדרגוש הנה דבר יהוה ביד חגי הנביא לאמר:

הנבואה הרביעית

ב', כ: ויהי דבר יהוה שנית אל חגי בעשרים וארבעה לחדש לאמר:

□ משך זמן נבואתו הוא ארבעה חודשים בשנה השניה של דריוש מלך פרס.

עזרא פרק ד פסוק א - ה, א-ה

(א)

ו

יִשְׁמְעוּ צִירֵי יְהוּדָה וּבְנֵימָן כִּי בְנֵי הַגּוֹלָהּ בּוֹנִים הֵיכָל לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (ב) וַיִּגְּשׁוּ אֶל זָרְבָבֶל וְאָל

(כד)

בְּאֲדִין בְּטִלַת עֲבִידַת בֵּית אֱלֹהֵא דִּי בִירוּשָׁלַם וְהָוֹת בְּטָלָא עַד נְשַׁנַּת תַּרְתִּין לְמַלְכוּת דְּרִינֹשׁ מֶלֶךְ פָּרְס: כ

חגי א

(א)

בַּשָּׁנָה שְׁתַּיִם לְדַרְיוֹשׁ הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁשִׁי בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָזֶה דָּבַר יְהוָה בְּיַד חַגִּי הַנְּבִיא אֶל זֶרְבָבֶל בֶּן שָׁאֲלֻמְיָאֵל פֶּחַת יְהוָה

(ב)

כִּי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לְאֹמֶר הָעַם הַזֶּה אָמְרוּ לֹא עֵת בָּא עֵת יְהוָה לְהַכְּנוֹת: (ג) וַיְהִי דָבָר יְהוָה בְּיַד חַגִּי הַנְּבִיא לֵאמֹר: (ד)

(יב)

ו

יִשְׁמַע זַרְבָּבֶל בֶּן שִׁלְתַּיָּאל וַיְהוֹשִׁיעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְכָל שְׂאֲרֵי תְּהָעַם בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְעַל

מפני מה נמנעו ישראל מלהקים
את בית המקדש השני?

עזרא פרק ד פסוק א - ה, א-ה

(א)

ו

יִשְׁמְעוּ צִירֵי יְהוּדָה וּבְנֵימָן כִּי בְנֵי הַגּוֹלָהּ בּוֹנִים הֵיכָל לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (ב) וַיִּגְּשׁוּ אֶל זָרְבָבֶל וְאָל

(כד)

בְּאֲדִין בְּטִלַת עֲבִידַת בַּיִת אֲלֶהָא דִּי בִירוּשָׁלַם וְהָוּת בְּטָלָא עַד נְשַׁנַת תַּרְתִּין לְמַלְכוּת דְרִיּוֹש מְלֶךְ פָּרְס:

מרדכי זר כבוד, דעת מקרא

Haggai, J. Bright, A History of Israel², 1972, 366; H. W. Wolff, A Commentary, trans. M. Kohl, 1988, 41

לא עת בא – לא עכשיו הזמן המתאים לבנות המקדש, כי מצבו הכלכלי של העם היה ברע בגלל שנות הבצורת, והם התכוונו לבנות מתוך פאר רב, כמו שהיה הבית הקודם, לכן דחוהו לימים טובים מאלה

.Verhoef, The Books of Haggai and Malachi, 55

היוזמה לבנות את המקדש היתה צריכה לבוא מידי
מלך, מכיוון שעוד לא היה אישור סופי מצד מלך פרס,
העם חשב שלא הגיע הזמן.

C. L. Meyers and E. M. Meyers, Haggai, Zechariah 1–8,
AB, 1987, 20

עוד לא עברו 70 שנה מאז החורבן, ועל פי ירמיהו העם
סבר שהמקדש אמור להיבנות לאחר 70 שנה.

רבי דוד קמחי

□ **כי כשעלו מן הגולה לא שלמו לחרבות ירושלם שבעים שנה אלא למלכות נבוכדנצר**, וזהו שאמר "לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם" (יר' כט,י); והם לא עמדו בגולה אלא חמישים ושתים שנה, כי בשנת תשע עשרה למלך נבוכדנצר גלו (ראה מ"ב כה,ח), ואותה פקידה שעשה כורש לא היתה שלמה, כי כורש לא מלך אלא שלוש שנים מקוטעות (סע"ר כט), ובתחלת מלכות אחשורוש כתבו שטנה (ראה עז' ד,ו) ובטל הבנין עד שנת שתיים לדריוש מלך פרס (ראה שם,כד), ואז שלמו לחרבת ירושלם שבעים שנה, כי אותם תשע עשרה שנה שחסרו אז, שלמו לכורש, וארבע עשרה לאחשורוש, ושתים לדריוש הם שבעים שנה. **וכששלמו לחרבת ירושלם שבעים שנה הגיע זמן בנין הבית, ואז באה הנבואה אל חגי שהיה בירושלם, לעורר זרובבל לבנות הבית, כי היו מתעצלים מפני השונאים שהיו משביתים מלאכתם אלה השנים, ולא עוררה אותם רוח הקדש עד עתה, לפי שלא נשלם הזמן, כי לא מלאו לחרבת ירושלם שבעים שנה עד עתה; וכן אמר בעזרא "והתנבי חגי נביאה וזכריה בר עדוא נביאיא על יהודאי די ביהוד ובירושלם בשום אלה ישראל עליהון" (ראה ה,א).**

אברבנאל

□ ומפני שבני יהודה היו מתייאשים מבנין הבית לפי שראו
שבטלו צרי יהודה את הבנין שנים רבות לכן הוצרך
השם יתברך לתת מרוחו על חגי הנביא.

רבי יוסף אבן כספי

□ גם אין ספק שעכוב גדול קרה להם בענין בנין בית שני, כי היו עמנו עצלים ונואשים בבבל לעלות לירושלם, כי קצה נפשם בהלוך ושוב, ושערו אחרית; ולכן לא עלו עם עזרא וזרבבל, רק פחותים. ואיך שהיה, ראוי היה לחגי וזכריה וזולתם מן החכמים שהיו אז בגולה, שירבו ויפליגו בספורים ובהוכחות לעם ההוא, עד שיהיו מזורזים לרשת הארץ.

מסיבות תיאולוגיות

- העם חיכה לסימנים ברורים של גאולה
- העם חשב שהמקדש ייבנה על ידי אלוקים

מלבי"ם

□ העם הזה אמרו לא עת - שהיה מקובל ביד האומה מפי הנביאים שלפני הגאולה האמתית צריך שיהיו מופתים בשמים ובארץ ושיהיה מלחמת גוג ומגוג, כמו שנבאו כל הנביאים שנבאו על אחרית הימים, והם ראו שבעת ההיא לא היה שום דבר מן ההכנות שצריכים להיות קודם הגאולה, אמרו לא עת בא עת...

סיכום ביניים מדוע לא רצו לבנות?

- 1. **בעיות כלכליות.**
על פי התוכן של הנבואה
- 2. **בגלל מתחים עם שכנים עוינים, או בגלל הפרסים.**
על פי הנאמר בעזרא
- 3. **בגלל חישובים של 70 שנה,** מתי הזמן המיועד של בניית המקדש.
על פי הדגש על המילה "עת".
- 4. **קשיי התקופה: עלייה קשה, ומועטה.**
על פי היגדים שונים בעזרא
- 5. **ציפיות למופתים.**
על סמך נבואות גאולה של נביאים אחרים

חגי א

(א)

בשנת שמיים לדריוש המלך בחדש הששי ביום אחד לחדש הזה דבר יהוה בידי חגי הנביא אל זרובבל בן שלתיאל פתח ו

(ב)

כה אמר יהוה צבאות לאמר העם הזה אמרו לא עת בא עת בית יהוה להבנות: (ג) ויהי דבר יהוה בידי חגי הנביא לאמור:

(יב)

ישמע זרובבל בן שלתיאל ויהושע בן יהוצדק הכהן הגדול וכל שארית העם בקול יהוה אלהיהם ועל דברי חגי הנביא בא

חגי א

(א)

בְּשַׁנַּת שְׁתַּיִם לְדַרְיוֹשׁ הַמֶּלֶךְ בַּחֲדָשׁ הַשְּׁשִׁי בְּיוֹם אֶחָד לַחֲדָשׁ
הָיָה דְבַר יְהוָה בְּיַד חַגִּי הַנְּבִיא
אֶל זְרַבְבָּד בֶּן שַׁלְּתִיאֵל פַּחַת יְהוּדָה וְאֶל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל לֵאמֹר:

(ב)

כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר הָעַם הַזֶּה אָמְרוּ לֹא עֵת בָּא עֵת בֵּית יְהוָה לְהִבְנוֹת: ה(ג) וַיְהִי דְבַר יְהוָה בְּיַד חַגִּי הַנְּבִיא לֵאמֹר: (ד) הֲעֵת לָכֶם אַתֶּם לְשׁוֹבְ

(יב)

וְשָׁמַע זְרַבְבָּד בֶּן שַׁלְּתִיאֵל וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְכָל שְׂאֵרֵי הָעָם בָּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַ

(טו) בְּיוֹם עֶשְׂרִים וָאַרְבָּעָה לַחֲדָשׁ בַּשְּׁשִׁי בְּשַׁנַּת שְׁתַּיִם לְדַרְיוֹשׁ הַמֶּלֶךְ:

תגובת העם לצו הנביא

□ (יב) וַיִּשְׁמַע זַרְבָּבֶל בֶּן שְׁלֹתִיאֵל וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְכָל שְׂאֲרֵי הָעָם בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְעַל דְּבָרֵי חֲגִי הַנְּבִיא כְּאֲשֶׁר שָׁלַח יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָעָם מִפְּנֵי יְהוָה:

□ (יג) וַיֹּאמֶר חֲגִי מִלֵּאדֹי יְהוָה בְּמִלְאָכוֹת יְהוָה לָעָם לֵאמֹר אֲנִי אֶתְכֶם נָאִם יְהוָה:

□ (יד) וַיַּעַר יְהוָה אֶת רוּחַ

זַרְבָּבֶל בֶּן שְׁלֹתִיאֵל פָּחַת יְהוּדָה וְאֶת רוּחַ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת רוּחַ כָּל שְׂאֲרֵי הָעָם וַיָּבֵאוּ וַיַּעֲשׂוּ מִלְאָכָה בְּבֵית יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם:

וַיִּשְׁמַע

זְרַבְבָּל בֶּן שְׁלֹתִיאֵל

וַיְהוֹשִׁיעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל

וְכָל שְׂאֲרֵי תְּעָם

בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַעֲלֵ

דְּבָרֵי תַּגִּי הַנָּבִיא כְּאֲשֶׁר שְׁלַחוּ

יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם

וַיִּירָאוּ תְּעָם מִפְּנֵי יְהוָה

וַיַּעַר ה'

אֶת רוּחַ

זְרַבְבָּל בֶּן שְׁלֹתִיאֵל פֶּתַח יְהוּדָה

וְאֶת רוּחַ

יְהוֹשִׁיעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל

וְאֶת רוּחַ כָּל שְׂאֲרֵי תְּעָם

וַיָּבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ מִלְּאכָה בְּבֵית

יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם

חגי פרק א

(יג) ויאמר חגי

מלאך יהוה

במלאכות יהוה

לעם לאמר

אני אתכם

נאם יהוה:

שיעור 3

תפיסת המקדש בספר חגי

לפי חגי אין לסבול מצב שהעם נמצא בארצו ללא מקדש, ועל
העם לבנות מקדש מיד.

(1) גם אם המצב הכלכלי קשה,

(2) ואף אם המקדש שנבנה הוא דל.

(3) אף שהיה כבר פולחן במקום המקדש במזבח, עדיין יש

צורך לבנות מקדש.

גם במצב כלכלי קשה...

□ חגי פרק א פסוק ט - יא, ט-יא

□ (ט)

פְּנֵה אֶל הָרִבָּה וְהֵנֵה לְמַעַט וְהִבֵּאתֶם הַבַּיִת וְנִפְתַּחְתִּי בּוֹ יַעַן מָה נָאִם יִקְוֶה צְבָאוֹת יַעַן בֵּיתִי אֲשֶׁר הוּא תָרַב וְאַתֶּם רְצִי

גם אם המקדש דל...

□ חגי פרק ב פסוק ו - ט,

□ (ו)

כִּי כֹה אָמַר יְקֹנֵק צְבָאוֹת עוֹד אֶחָת מְעַט הִיא וְאֲנִי מְרַעִישׁ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וְאֶת הַיָּם וְאֶת הַקָּדְשִׁים

ואף כי הפולחן של הקרבנות כבר מתקיים ללא מקדש

□ עזרא פרק ג פסוק א - ו

□ (א)

ו

יִגַע הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעָרִים סְוֵאֶסְפוּ הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד אֶל יְרוּשָׁלַם: ס (ב) וַיָּקָם יֵשׁוּעַ בֶּן יוֹצָדָק וְאַחֵיר

אבל התפיסה של חגי על המקדש שונה ממה שמצאנו
עד כה

שמואל ב ז',

(א) וַיְהִי

כִּי יָשָׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וְהוּא הִנִּיחַ לוֹ מִסָּבִיב מִכָּל אִיָּבּוֹ: (ב) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נָתָן הַנָּבִיא רְאֵה נָא אֲנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וְאֲרוֹן הָאֱלֹהִים יֵשֵׁב בְּ

□ קיום המקדש מבטיח שפע כלכלי. זה חידוש של חגי.

□ כמה כתובים מדגישים כי שמירת מצוות ה' היא זו שתביא לרווחה כלכלית, והפרתה תגרום למצב הפוך. למשל וי' כו, ג-ה: "אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם. ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו" וגו'; דב' יא, יג-כא: "והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם. ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך. ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת"; ועוד וי' כו, יד-כ; דב' ז, יב-טז; כח, א-ז, ח, יב, יז-כב.

ירמיהו מבקש לשרש את התפיסה שהמקדש עצמו יכול להגן על העם, ללא קשר למעשיהם. העם בימי ירמיהו אחז בתפיסה שהמקדש יכול לגונן עליהם אף אם לא ינהגו על פי רצון ה'. חידושו של ירמיהו הוא שהמקדש עצמו לא מגונן על העם, והוא אף מכנה את המקדש מערת פריצים (יר' ז). קשה להניח שנביא הגאולה, חגי, מאמץ דווקא את הגישה המוטעית של העם לפני החורבן, הגישה שכנגדה פעל ירמיהו בצורה כה נמרצת.

חגי אינו מדבר על קרבנות.

אם כן, מה חשיבות המקדש?

חשיבות המקדש אצל חגי היא בעצם קיום המקדש.

חיזוק התחושה של נוכחות אלוקים בקרב העם:

חגי פרק א פסוק יג, יג

(יג)

וַיֹּאמֶר חַגִּי מִלֵּאדָּה יִקְוֶה בְּמִלְאָכוֹת יִקְוֶה לְעַם לְאֹמֶר

אֲנִי אֶתְכֶם נְאֻם יִקְוֶה:

חגי פרק ב פסוק א - ט, א-ט

(א)

בְּשִׁבְעֵי בְּעֶשְׂרִים וְאַחַד לַחֹדֶשׁ הָיָה דִבֵּר יְקֹנָן בְּיַד חֲגֵי הַנְּבִיא לְאמֹר: (ב) אָמַר נָא אֶל זֶרְבָבֶל בֶּן שְׁלֹתִיאֵל פֶּתַח יְהוּדָה
הַדָּבָר אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתְּכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְרוּחִי עִמָּדְתָּ בְּתוֹכְכֶם אֵל תִּירָאוּ: ס (ו)
כִּי כֹה אָמַר יְקֹנָן צְבָאוֹת עוֹד אַחַת מְעַט הִיא וְאֲנִי מְרַעִישׁ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וְאֶת הַיָּם וְאֶת הַתְּרָבָה: (ז) וְהִרְעִישׁתָּ

שמות פרשת תרומה פרק כה פסוק ח, ח

וַעֲשׂוּ לִי מִקֹּדֶשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכְכֶם:

ישעיהו פרק א פסוק י - יז, י-יז

□ (י)

ש. מְעַוֵּד דְבַר יְקֹנֵק קִצְיָנִי סֶדֶם הָאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עִם עֲמָרָה: (יא) לָמָּה לִּי רַב זְבָחֵיכֶם יֹאמֵר יְקֹנֵק שׁוֹבְעֵתִי עֲלוֹת אֵי

ירמיהו פרק ז פסוק ח - יא, ח-יא

□ (ח)

ה

יְהוָה אֱתָם בְּטֹחִים לָכֶם עַל דְּבַרֵי הַשָּׁקָר לְבַלְתִּי הוֹעִיל: (ט) הַגִּנֹּב רָצַח וְנָאֵף וְהַשֹּׁבֵעַ לַשָּׁקָר וְקוֹטֵר לְבָב

הושע פרק ו פסוק ו, ו

□ (ו) כִּי חֶסֶד חִפַּצְתִּי וְלֹא זָבַח וְדַעַת אֱלֹהִים מֵעֲלוֹת:

עמוס פרק ה פסוק כא - כז, כא-כז

□ (כא)

שָׁנֵאתִי מֵאֲסֹתַי חֲגִיכֶם וְלֹא אָרִיחַ בְּעֵצְרֹתֵיכֶם: (כב) כִּי אִם תֵּעָלוּ לִי עֲלוֹת וּמִנְחֹתֵיכֶם לֹא אֲרַצֶּה וְשָׁלֵם מִרִיאֵיכֶם לֹא

מיכה פרק ו פסוק ו - ח, ו-ח

□ (ו)

בַּמָּה אֶקְדֶּם יְקֹוֹק אֲפֹר לֵאלֹהֵי מְרוֹם הָאֶקְדָּמְנוּ בְּעוֹלוֹת בַּעֲגָלִים בְּנֵי שָׁנָה: (ז) הֲיִרְצֶה יְיָ

שיעור 4, פרק ב', י-יט

(י) בְּעֶשְׂרִים וָאַרְבָּעָה לַתְּשִׁיעִי בַשָּׁנָה שְׁתֵּים לְדַרְיָוֶשׁ הָיָה דְבַר יְהוָה בְּיַד חֲגִי הַנָּבִיא לֵאמֹר:

(יא) כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שְׂאֵל נָא אֶת הַכֹּהֲנִים תּוֹרָה לֵאמֹר:

(יב) הֲנָ יֵשׂא אִישׁ

בְּשֵׁר קֹדֶשׁ בְּכֹנֶף בְּגָדוֹ וְנִגַּע בְּכַנְפוֹ אֶל הַלֶּחֶם וְאֶל הַנֶּזֶיד וְאֶל הַיַּיִן וְאֶל שֶׁמֶן וְאֶל כָּל מֵאֲכָל הַיְקֹדֶשׁ וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים

וַיֹּאמְרוּ לֹא:

(יג) וַיֹּאמֶר חֲגִי אִם יִגַּע טָמֵא נֶפֶשׁ בְּכָל אֵלֶּה הֲיִטְמָא

וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ יְטָמָא:

(יד)

יַעַן חֲגִי וַיֹּאמֶר כֵּן הָעַם הַזֶּה וְכֵן הַגּוֹי הַזֶּה לִפְנֵי נְאֻם יְהוָה וְכֵן כָּל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וְאֲשֶׁר יִקְרִיבוּ שָׁם טָמֵא הוּא:

(טו) וְעַתָּה שִׁימוּ נָא לְבַבְכֶם מִן הַיּוֹם הַזֶּה וּמַעֲלָה מִטָּרֵם שׁוּם אָבוֹן אֶל אָבוֹן בְּהִיכַל יְהוָה:

(טז) מִהַיּוֹתֶם

בָּא אֶל עֲרַמַּת עֶשְׂרִים וְהִיתָה עֲשָׂרָה בָּא אֶל הַיָּקֹב לַחֲשׂוֹף חֲמִשִּׁים פּוֹרָה וְהִיתָה עֶשְׂרִים:

(יז) הַכִּיתִי אֶתְכֶם בַּשֶּׁדָּפוֹן וּבַיִרְקוֹן וּבַבְּרָד אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם וְאִין אֶתְכֶם אֵלַי נְאֻם יְהוָה:

(יח)

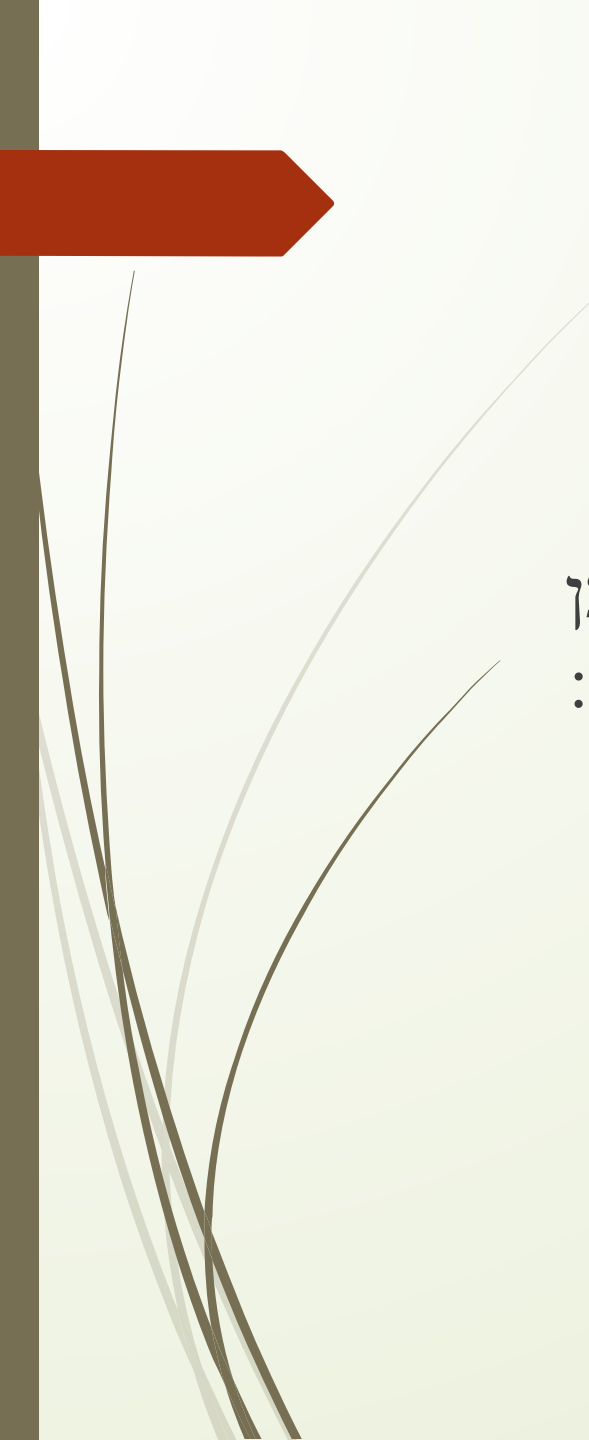
שִׁימוּ נָא לְבַבְכֶם מִן הַיּוֹם הַזֶּה וּמַעֲלָה מִיּוֹם עֶשְׂרִים וָאַרְבָּעָה לַתְּשִׁיעִי לְמַן הַיּוֹם אֲשֶׁר יִסַּד הִיכַל יְהוָה שִׁימוּ לְבַבְכֶם:

(יט) הַעוֹד הַזֶּרַע בְּמַגּוֹרָה וְעַד הַגֶּפֶן וְהַתְּאֵנָה וְהַרְמוֹן וְעֵץ הַזַּיִת לֹא נִשְׂא מִן הַיּוֹם הַזֶּה אֲבָרָה:

השאלות העומדות בפנינו:

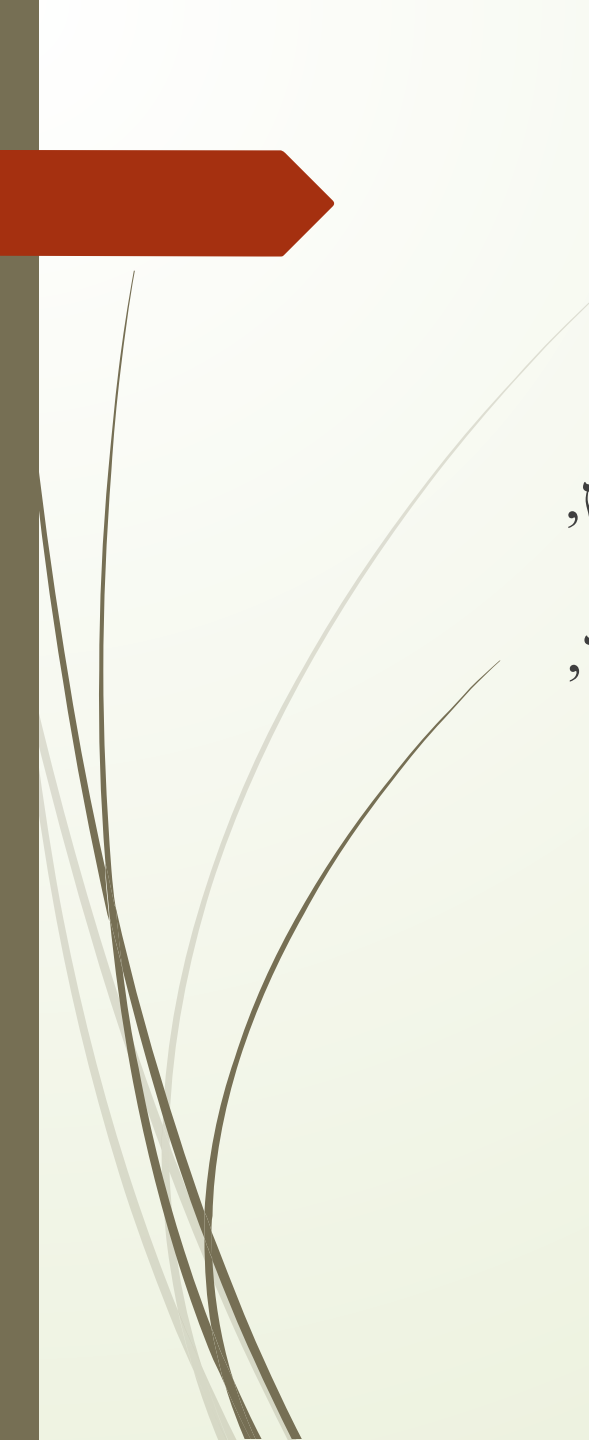
1. מה היחס השאלות ההלכתיות טומאה וטהרה לבין מסקנתו בפסוק יד
2. מי זה העם הזה ומי זה הגוי הזה, ומה זה מעשה ידיהם?
3. פסוק טו נראה כיישום נוסף, אך לכאורה אין קשר בין הדברים.
4. מכאן עולה: המשמעות של הנבואה?

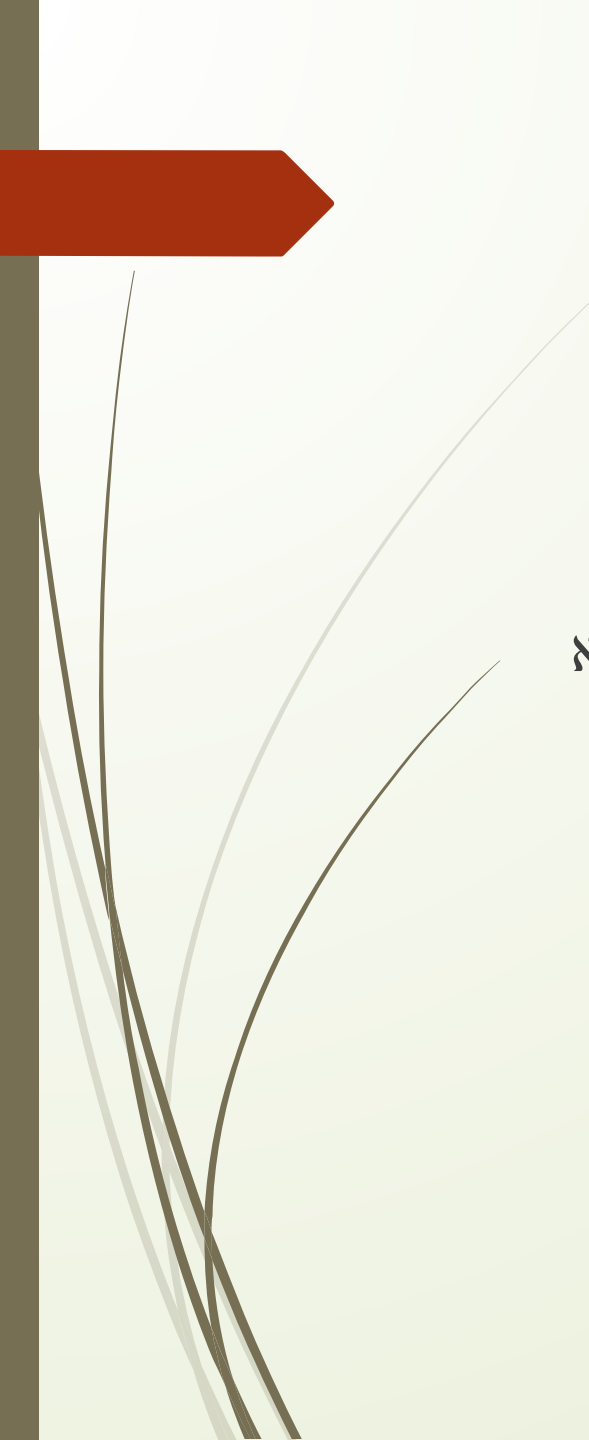
רש"י: אפשרות אחת היא שהוא שואל אותם שאלות כדי לבדוק את רמת ידעתם בתורה, שמא שכחו בגלותם הלכות קודש וטומאה וטהרה (רש"י; כן העם הזה: כמו שאתם טועים בזה כך אתם טועים בכמה הלכות). אבן עזרא: על דרך הפשט כי חגי לא אמר לכהנים שלא הורו תורת אמת, רק אמר כן העם הזה". רד"ק ואברבנאל חולק על כך.

קויפמן (תולדות האמונה הישראלית, ח, עמ' 221-225) סבור שהטומאה אינו סמל לחטא, וכל שכן לא סמל של חטא אלילות. לדעתו העם היה שרוי בטומאה ממש, שאלותיו של חגי אינן משל אלא כפשוטו. מכיוון שאין בית מקדש כל העדה הם טמאי נפש, ולכן כל מעשי יידהם של חולין וגם מעשה ההקרבה שלהם על המזבח הוא טמא. לדעתו התורה הכהנית אינה יודעת הקרבת קרבנות ללא בית אף אם יש מזבח. אין אפשרות להיטהר מהטומאה ללא מקדש. כולם טמאי מתים ואי אפשר להיטהר מכך ללא הבית. הנבואה על הטומאה באה להסביר מדוע העם לא יצא ידי חובתו בבניית המזבח. הנבואה במקומה והיא המשך של הראשונה.

2. שיטה שנייה מדובר בשאלות שיש בהם משל. עכשיו שהחלו להקריב קרבנות במקדש, הכהנים לא הוכיחו את העם על התעצלותם בבניין המקדש. הנמשל הוא שהעם חשב שעתה שהם מקריבים זהו בשר קודש שיוכל לגעת במעשה החקלאי שלהם ולברך אותו, על כך אומר חגי שמעשה הקורנות לא יגרום לברכה במעשה ידיהם, היינו בחקלאות. ולהיפך, מי שמביא בשר טמא כקרבן, לא זו בלבד שהוא אינו גורם לברכה הוא גורם לטומאה, מכיוון שהם מתחייבים בנפשם בכך שהם מקריבים קרבן, אך עם זאת הם עצלים בבניין המקדש וכל אחד בונה את ביתו.

אולם הסבר זה הוא קשה שכן העם החל לבנות את המקדש, מדוע הנביא עכשיו בא בתלונות? ואם היה עיכוב נוסף מדוע הנביא מטיח ביקורת כה קשה ואומר להם שהוא טמא בגלל העיכוב בבנייה. האין זה לא יותר סביר שהוא ימשיך לדרבן אותם כמו שהוא עשה בנבואה הראשונה?

ROTHSTEIN □ מדובר במשל. אך המשל בא לעסוק בשאלת
של העירוב עם השומרונים. מטרת הנבואה לטעון שאין
אפשרות להתערב עם השומרונים.

עזרא פרק ד פסוק א - ה, א-ה

(א)

ו

יִשְׁמְעוּ צִירֵי יְהוּדָה וּבְנֵימָן כִּי בְנֵי הַגּוֹלָה בּוֹנִים הֵיכָל לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (ב) וַיִּגְּשׁוּ אֶל זָרְבָבֶל וְאָל

(כד)

בְּאֲדִין בְּטִלַת עֲבִידַת בֵּית אֱלֹהֵא דִּי בִירוּשָׁלַם וְהָוֹת בְּטָלָא עַד נְשַׁנַּת תַּרְתִּין לְמַלְכוּת דְּרִינֹשׁ מֶלֶךְ פָּרְס: כ

(י) בְּעֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה לַתְּשִׁיעֵי בִשְׁנַת שְׁתַּיִם לְדַרְיוֹשׁ הָיָה דְבַר יְהוָה בְּיַד חֲגִי הַנְּבִיא לֵאמֹר:

(יא) כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שְׂאֵל נָא אֶת הַכֹּהֲנִים תּוֹרָה לֵאמֹר:

(יב) הֵן יִשָּׂא אִישׁ

בְּשָׂר קֹדֶשׁ בְּכַנֹּף בְּגָדוֹ וְנֹגַע בְּכַנְפוֹ אֶל הַלֶּחֶם וְאֶל הַנֶּזֶיד וְאֶל הַיַּיִן וְאֶל שְׂמֹן וְאֶל כָּל מֵאֲכָל הַקֹּדֶשׁ וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר:

(יג) וַיֹּאמֶר חֲגִי אִם יִגַע טָמֵא נֶפֶשׁ בְּכָל אֵלֶּה הִיטָמָא

וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ יטָמָא:

(יד)

יַעַן חֲגִי וַיֹּאמֶר כֵּן הָעַם הַזֶּה וְכֵן הַגּוֹי הַזֶּה לִפְנֵי נְאֻם יְהוָה וְכֵן כָּל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וְאֲשֶׁר יִקְרִיבוּ שָׁם טָמֵא הוּא:

(טו) וְעַתָּה שִׁימוּ נָא לְבַבְכֶם מִן הַיּוֹם הַזֶּה וּמַעֲלָה מִטָּרֵם שׁוּם אָבוֹן אֶל אָבוֹן בְּהִיכַל יְהוָה:

(טז) מִהֵיּוֹתֶם

כֹּא אֶל עֲרַמַת עֲשָׂרִים וְהִיתָה עֲשָׂרָה כֹּא אֶל הַיָּקֹב לַחֲשׂוֹף חֲמֹשִׁים פּוֹרָה וְהִיתָה עֲשָׂרִים:

(יז) הַכִּיתִי אֶתְכֶם בַּשֶּׁדֶפּוֹן וּבִירְקוֹן וּבְכַרְדַּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם וְאִין אֶתְכֶם אֵלַי נְאֻם יְהוָה:

(יח)

שִׁימוּ נָא לְבַבְכֶם מִן הַיּוֹם הַזֶּה וּמַעֲלָה מִיּוֹם עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה לַתְּשִׁיעֵי לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר יִסַּד הֵיכַל יְהוָה שִׁימוּ לְבַבְכֶם:

(יט) הַעוֹד הַזֶּרַע בְּמַגּוֹרָה וְעַד הַגֶּפֶן וְהַתְּאֵנָה וְהַרְמוֹן וְעֵץ הַזַּיִת לֹא נִשְׂא מִן הַיּוֹם הַזֶּה אֲבָרָה: